

Клуб лікарів

DOCTOR'S
CLUB

Наука – мистецтво і релігія

А. В. Рибачук

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Київ

*«Наука і мистецтво так само тісно пов'язані
між собою, як легені і серце»*

Лев Толстой

*«Тільки мале знання віддаляє від Бога;
велике знання – знову наближає до Нього»*

Френсіс Бекон

«Науки і мистецтво – слава народу, вони збільшують його щастя», – писав Гельвецій. Прихована мотивація, стимули творчості однакові для науки і мистецтва. Людина, яка прагне виразити свої думки в чомусь новому, матеріалізувати відчуття, уяву, шукає де докласти зусиль: у прикладному мистецтві, живописі або графіці, скульптурі чи архітектурі, поезії чи прозі, музиці або танцях. Будь-яка творчість вимагає натхнення і повної зосередженості.

Письменництво – природна перевага для вченого, на яку він нерідко у вільний час і переключається. Вчений пише не лише наукові статті, а й оповідання, вірші та навіть романи.

Багато вчених займаються живописом, деякі – співом, грою на музичних інструментах, ліпленням, танцями тощо. Сюди можна додати ще безліч прикладів, проте необхідно враховувати, що

джерела творчості визначені генетично. Є спостереження, коли «пригнічені» джерела все ж відроджуються в хвилини відпочинку, зі зміною місця перебування, під час зустрічі з новими людьми і в нових умовах.

Так, складно займатись, а тим більше – повністю переключатись на інші справи, захоплення, якщо щоденна дослідницька робота поглинає весь час та думки. Відійти від буденної суєти, рутини – дуже важко, а іноді й неможливо, тому що наукова робота завжди зобов'язує, особливо лідера школи – вона пов'язана з багатьма людьми, за яких він відповідає.

Також є багато прикладів видатних вчених, лідерів шкіл, які цінували мистецтво і говорили, що без музики, живопису, літератури вони не зробили б своїх великих відкриттів у науці. Варто врахувати, що саме такий емоційний підйом в мистецтві і підштовхнув їх до творчого прориву в науковій діяльності [1, 8].

Ще з часів античності вважали, що давньогрецькі вчені повинні також бути художниками – для того, щоб відкрити як для науки, так і для мистецтва, закони пропорції золотого перетину. Сьогодні, щоб стати висококласним професіоналом, наприклад, в галузі пластичної хірургії, важливо також бути художником, добре знати анатомію і пропорції тіла людини [6].

Піфагора цікавили музичні співвідношення – музика була підставою всього піфагорейського вчення про числа. Альберту Ейнштейну в його творчості допомагала музика – гра на скрипці приносила йому рівно стільки ж задоволення, скільки і робота. Безповоротно минули часи, коли велика школа Піфагора готувала всебічно розвинених громадян, які однаково блискуче володіли математикою, філософією, музикою, астрономією, медициною тощо. Однак у XXI столітті на зміну піфагорійцям прийшло нове покоління – це одночасно і вчені, і художники, свідомість яких охоплює біоінженерію, комп'ютерне моделювання, фізику, математику, медицину разом з живописом, скульптурою та музикою [7].

Сьогодні існує поняття «Science Art» або «наукове мистецтво», що є результатом співпраці художника і вченого, а кінцевий винахід, твір – це плід їхнього спільного дослідження. Багато закордонних університетів підтримують «Science Art» і пропонують спеціальні навчальні курси для молодих людей, які бажають займатися таким видом мистецтв. Наприклад, у США відкрився Center for Art, Science and Technology, в Нью-Йорку – School of Visual Arts, що підтримують співпрацю художників і вчених. Існує лабораторія Symbiotica, заснована в 2000 році, що підтримує симбіоз біологів і художників [8].

Багато сучасних художників звертаються до вчених для втілення конкретних ідей і проектів. Принстонський університет щороку проводить конкурс Art of Science [5]. У цьому проєкті беруть участь молоді вчені, яким вдалось відтворити точну і креативну візуалізацію певного біологічного процесу, перетворивши свої наукові дослідження на витвір мистецтва.

Існує безліч прикладів, коли відомі вчені славилися не тільки своїми науковими досягненнями, а й були розвинені різнобічно в плані мистецтва. Більше 500 років людство вражають дослідження Леонардо да Вінчі, його винаходи в архітектурі, механіці і природничих науках, які на багато століть випередили його час.

Академік АМН СРСР і АН Української РСР В.П. Філатов був не тільки видатним офтальмологом, хірургом, педагогом, засновником наукової школи офтальмологів, а й художником і поетом. Мало хто знає, що відомий хірург, батько військово-польової хірургії М.І. Пирогов писав вірші й філософські трактати, вирощував лікарські рослини і декоративні квіти [4].

Є багато академіків НАН і НАМН України, які, будучи відомими вченими, політиками, – також талановиті художники-живописці, які пишуть картини маслом, аквареллю, пастеллю, олівцем, тушшю, складають музику і вірші, грають на різних музичних інструментах, а деякі пишуть музику навіть до виконання оркестром [8].

Беззаперечно, одним із найталановитіших в поєднанні наукової роботи, професійної діяльності, духовного і творчого таланту був Архієпископ Лука (у миру – Валентин Феліксівич Войно-Ясенецький). Ця дивовижна людина за своє життя врятувала величезну кількість безнадійно хворих. Святитель Лука в автобіографії «Я полюбив страждання ...» писав: «У служінні Богу – вся моя радість, все моє життя, бо глибока моя віра ... проте і лікарської і наукової роботи я не маю наміру залишати». Його богословські трактати і наукові праці пробуджують віру та відкривають світ глибокодуховної науки і життя людства. Будучи вченим, лікарем, Святитель Лука також використовував свій талант у живописі. Він був особливо зацікавлений в анатомії, створював форми кісток з глини, малював анатомічні фрагменти тіла людини – що робило заняття привабливими для студентів [2].

Не дарма ми звернулися до біографії Святителя Луки, тому що, крім вищевказаних талантів, він був не просто духовно багатим, а мав священний сан і був канонізований православною церквою. Хотілося б поговорити про зв'язок науки і релігії, як писав А. Ейнштейн: «Наука без релігії кульгава, релігія без науки сліпа» [8].

Спробуємо через наукову творчість об'єднати проблеми моралі і релігії, перш за все тому, що існує думка – наука не може вчити людей моралі. «Я не вважаю, що наука може навчати людей моралі», – говорив А. Ейнштейн. Пом'якшуючи цю думку, з якою не всі погоджуються, можна сказати, що дослідницька робота не завжди сприяє посиленню моральних принципів, а в деяких галузях і суперечить моральним нормам. Згадаймо експерименти на тваринах, експерименти нацистських лікарів у концтаборах, все, пов'язане із бактеріологічною, хімічною, атомною зброєю тощо.

Релігія, як вважали колись в нашій країні, вчить догмам, задурманює свідомість народу, є опіумом для нього. Водночас релігія закликає до високої моральності, а в ній виховуються і люди науки. Г.Г. Маркес говорив: «Я не вірю в Бога, але

я його боюся». Це доводить, що наука, і, особливо, релігія здавна впливали на суспільну свідомість і завжди викликали певні диспути та протиріччя.

Моральні засади релігії будь-якого віросповідання – фундаментальні, продумані, випробувані століттями і сприяють консолідації людей, роблять їх кращими, що, врешті-решт, важливо і для вчених. Хіба старозавітні заповіді не несуть в собі істини людського буття та не є споконвічно вірними: не вбий, не вкради, не свідчи неправдиво проти ближнього твого, шануй свого батька і матір свою, не сотвори собі кумира? На них століттями трималася мораль людства! Тепер ми впевнені, що поряд з потребою підйому культури абсолютно необхідне відновлення цих норм життя, правил поведінки, принципів спілкування, що сприятиме духовному відродженню нашого суспільства. А. Ейнштейн писав: «Ви не можете навчити людей, щоб ті завтра пішли на смерть, відстоюючи наукову істину. Наука не має такої влади над людським духом». А релігія має владу над людиною. Навряд чи дослідник, дотримуючись мудрих підвалин віри, зробить в житті аморальний вчинок. Навіть вчений атеїст, що дотримується в повсякденному житті моральних норм, безумовно, стоїть вище, ніж вчений, що нехтує ними [1, 8].

Звернімося до думки великих діячів науки. Починаючи з витоків вивчення даного питання, Галілей писав: «...у Біблії і Природі йому бачиться один і той же Автор». І. Кеплер в книзі «Гармонія світу» сказав, що «...створюючи нас за Своєю подобою, Бог хотів, щоб ми були здатні сприйняти і Його власні думки. Наше знання чисел і величин того ж роду, що й Боже, остільки, оскільки ми зможемо зрозуміти хоч що-небудь протягом цього тлінного життя». Головний висновок В.Ф. Войно-Ясенецького: «Широка освіченість і глибока прихильність до науки, велика самостійна робота на науковій ниві не тільки не веде від Бога, а навпаки – приводить до Нього всіх тих вчених, яким властиві глибокі духовні потреби» [2, 8].

У 1970-х роках була видана книга «Ми віримо» [3], в якій 53 видатних вчених, Нобелівських

лауреати, свідчать про свою непохитну віру в Бога. У.Ф. Бурке писав: «Духовне відродження останнім часом проникло і в середовище вчених, що займаються дослідженням космосу... Я стояв біля ракети і молився за Аллана Теппарде перед його стартом». Л. Пастер вказував, що «Чим більше я займаюсь вивченням природи, тим більше зупиняюсь в поборному здивуванні перед справами Творця. Я молюся під час робіт в лабораторії». Також можна зустріти висловлювання з цього приводу таких видатних вчених, як К. Лінней, А. Ейнштейн, Ч. Дарвін, М.І. Пирогов, І. Ньютон та інших.

Завершуємо словами Ніколи Тесли: «Якщо віра в Вищий Початок є одним із істотних вимог, які ставляться перед релігійною людиною, то в цьому сенсі я сказав би, що більшість вчених – релігійні».

Література

1. Зербино Д.Д. Наукова школа: лідер і учні / Д.Д. Зербино. – Львів: Євросвіт, 2001. – 208 с.
2. Лука (Войно-Ясенецький) «Я полюбил страдание...». Автобіографія. – М.: Русский хронограф, 1995. – 208 с.
3. Мы верим... Издательство «Свет на Востоке», Корнталь, ФРГ, 1989. – <http://www.scienceandapogetics.org/text/248.htm>
4. Олійник В. Николай Пирогов и Украина/ В. Олійник // Зеркало недели. – 26 ноября 2010. – http://gazeta.zn.ua/SOCIETY/nikolay_pirogov_i_ukraina.html
5. Савина А. Зачем художникам заниматься наукой / А. Савина – <http://www.lookatme.ru/>. – 2013.
6. Сергеева Г.П. Искусство. 8–9 классы: учеб. / Г.П. Сергеева, И.Э. Кашекова, Е.Д. Критская. – М.: Просвещение, 2009. – 190 с.: ил.
7. Шиндаулетова М. Гибрид: художник + ученый // Материалы портала «Научная Россия». – 14 ноября 2012.
8. Зербино Д.Д., Школа науки. Монографія / Д.Д. Зербино, А.В. Рыбачук. – К.: Логос, 2016. – 231 с.